

ROCZNIK TOMISTYCZNY
6 (2017)

ROCZNIK TOMISTYCZNY
6 (2017)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHE JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY

6 (2017)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzuski (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelnny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Marie-Dominique Goutierre, Mieczysław Gogacz, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień, Karolina Ćwik, Paul J. Cornish, Tomasz Pawlikowski, Marie-Dominique Goutierre, Piotr Mazur, Grzegorz Hołub, Andrzej Jonkisz, Marek Prokop

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, (j. francuski), Michał Zembrzuski (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2017

ISSN 2300-1976

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2 05-806 Komorów POLSKA

Druk i dystrybucja:

WYDAWNICTWO von borowiecky

05-250 Radzymin

ul. Korczaka 9E

tel./fax (0 22) 631 43 93,

tel. 0 501 102 977

www.vb.com.pl e-mail: ksiegarnia@vb.com.pl

WYDAWNICTWO
von borowiecky

Spis treści

Od Redakcji.....	11
Corrigenda et addenda.....	12
Artur Andrzejuk Istnienie pierwszym aktem bytu	13

Rozprawy i artykuły

Richard Kalka Structure metaphysique de la relation chez Thomas d'Aquin.....	29
Karolina Ćwik Wpływ wcielenia Słowa na rozumienie wszechmocy Boga w ujęciu św. Tomasza z Akwinu.....	47
Izabella Andrzejuk Kontemplacja i poznanie <i>per raptum</i> . Tomaszowe źródła rozumienia istoty doświadczenia mistycznego.....	59
Michał Zembrzuski Tomaszowy argument „z blokowania” za niematerialnością działań intelektu.....	77
Artur Andrzejuk Struktura bytu w <i>Summa contra Gentiles</i> Tomasza z Akwinu.....	99
Ewa A. Pichola Realizm fenomenologiczny Dietricha von Hildebranda wobec realizmu metafizycznego św. Tomasza z Akwinu.....	121
Izabella Andrzejuk Tomaszowe rozumienie przyjaźni jako <i>amicitia</i> i <i>caritas</i> . Człowiek w relacjach z Bogiem i z drugim człowiekiem.....	133
Marcin Karas Z dziejów arystotelizmu chrześcijańskiego w Polsce. Porównanie kosmologii św. Tomasza z Akwinu i ks. Benedykta Chmielowskiego.....	153
Tomasz Pawlikowski Mistyki i działacz religijny w ujęciu ks. Aleksandra Usowicza.....	167
Jan Pociąg Relacja materii i ruchu w ujęciu Tadeusza Wojciechowskiego i Alberta Mitterera	189
Kingsley Ch. Ekeocha The method for the discovery of the absolute transcendental properties of being in Mieczysław Albert Krąpiec's metaphysics	207

Sprawozdania i recenzje

Jakub Kośka

Sprawozdanie z Sympozjum ku czci św. Tomasza z Akwinu w 743 rocznicę jego śmierci pt. „Tomasz z Akwinu: wczoraj - dziś - jutro”..... 233

Michał Zembrzuski

Sprawozdanie z sympozjum naukowego „Tomizm konsekwentny” ku czci Profesora Mieczysława Gogacza w dziewięćdziesięciolecie jego urodzin 239

Izabella Andrzejuk

Recenzja: Piotr Stanisław Mazur, *Zarys podstaw filozofii człowieka. Antropologiczne zastosowanie metody separacji*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2016, stron 216 243

Artur Andrzejuk

Filozoficzna etyka z *Summy teologii* (jeszcze raz) po polsku [Recenzja przekładów W. Galewicza] 249

Artur Andrzejuk

Recenzja: Arkadiusz Gudaniec, *U podstaw jedności bytowej człowieka. Studium z metafizyki osoby*, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2016, stron 520..... 261

Artur Andrzejuk

Recenzja: Kazimierz Mikucki, *Tomizm w Polsce po II wojnie światowej*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2015, stron 366..... 267

Artur Andrzejuk

Recenzja: Ryszard Polak, *Człowiek i moralność w myśli Jacka Woronieckiego OP. Filozoficzne podstawy katolickiej etyki wychowawczej i jej zasady*, Wydawnictwo „von borowiecky”, Warszawa-Radzymin 2017, stron 566..... 275

Artur Andrzejuk

Recenzja: Paweł M. Świącki, *Teleologia poznania intelektualnego według Tomasza z Akwinu*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2015, stron 216..... 279

Artur Andrzejuk

Tomizm biblijny [Recenzja dwóch przekładów komentarzy do *Corpus Paulinum*]. 283

Jacek Grzybowski

Analityka i tomizm. Czy możliwości mogą mieć akty? Wokół książki Michała Głowiaki *Możliwości i ich akty. Studium z tomizmu analitycznego* (Oficyna Wydawnicza ATUT, Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Wrocław 2016, stron 380)..... 293

Tomasz Pawlikowski

Recenzja: *Logika Marcina Śmigleckiego. Wprowadzenie, przegląd zagadnień, antologia tekstów*, opracowali Roman Darowski SJ i Franciszek Bargieł SJ, Akademia Ignatianum w Krakowie, Wydawnictwo WAM, Kraków 2016, stron 316..... 299

Michał Zembrzuski

Recenzja: Aleksander Lisowski, *Transcendentalia jako przejawy aktu istnienia bytu w metafizyce św. Tomasza z Akwinu*, Iota Unum, Warszawa 2015, stron 136..... 303

Michał Zembrzuski

Recenzja: Edmund Morawiec, *Wybrane filozoficzne koncepcje rozumu ludzkiego i racjonalność*, Wydawnictwo Liber Libri, Warszawa 2014, stron 195..... 311

Michał Zembrzuski

Recenzja: Piotr Roszak, Jörgen Vijgen, *Reading Sacred Scripture with Thomas Aquinas. Hermeneutical Tools, Theological Quaestiones And New Perspectives*, Brepols 2015, pp. 608..... 315

Natalia Herold

Recenzja: Stanisław Gałkowski, *Długomyślność. Wprowadzenie do filozofii wychowania*,
Akademia Ignatianum w Krakowie, Wydawnictwo WAM, Kraków 2016, stron 328..... 321

Polemiki i dyskusje

Mateusz Penczek

Kilka uwag polemicznych w odpowiedzi na recenzję mojej książki *Wola i intelekt*
w filozofii Tomasza z Akwinu..... 331

Nota o autorach.....345

Table of Contents

Editorial.....	11
Corrigenda et addenda.....	12
Artur Andrzejuk Existence as the first act of being	13

Dissertations and articles

Richard Kalka The metaphysical structure of relation by Thomas Aquinas	29
Karolina Ćwik Influence of Incarnation of the Word of God on understanding God's omnipotence according to St. Thomas Aquinas.....	47
Izabella Andrzejuk Contemplation and cognition <i>per raptum</i> . Thomas's sources of understanding the essence of the mystical experience	59
Michał Zembrzuski Aquinas's impediment argument for the immateriality of the intellect.....	77
Artur Andrzejuk Structure of being in <i>Summa contra Gentiles</i> by Thomas Aquinas	99
Ewa A. Pichola Dietrich von Hildebrand's Phenomenological Realism in Discussion with St. Thomas Aquinas' Metaphysics	121
Izabella Andrzejuk The Thomas Aquinas' Understanding of Friendship as <i>amicitia</i> and <i>caritas</i> . The Man's Relations with God and with other Man.....	133
Marcin Karas From the History of Christian Aristotelianism in Poland. Comparisons of Cosmology St. Thomas Aquinas' and Fr. Benedict Chmielowski.....	153
Tomasz Pawlikowski Mystic and religious activist in the view of Aleksander Usowicz CM	167
Jan Pociąg Albert Mitterer's and Tadeusz Wojciechowski's Concepts of the Interdependence of Matter and Motion	189
Kingsley Ch. Ekeocha The method for the discovery of the absolute transcendental properties of being in Mieczysław Albert Krąpiec's metaphysics	207

Reports and Reviews

Jakub Koška

The Report of the Symposium in Honor of St. Thomas Aquinas, 743th Anniversary of his Death. 'Thomas Aquinas: Yesterday – Today – Tomorrow' 233

Michał Zembrzuski

The Report of the Symposium „Consequential Thomism” Dedicated to Professor Mieczysław Gogacz in the Ninety Years of His Birth 239

Izabella Andrzejuk

Review: Piotr Stanisław Mazur, *Zarys podstaw filozofii człowieka. Antropologiczne zastosowanie metody separacji*, Księgarnia Akademicka, Cracow 2016, pp. 216..... 243

Artur Andrzejuk

Philosophical Ethics in *Summa theologiae* (Once Again) in Polish. [Review of W. Galewicz Translations] 249

Artur Andrzejuk

Review: Arkadiusz Gudaniec, *U podstaw jedności bytowej człowieka. Studium z metafizyki osoby*, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2016, pp 520..... 261

Artur Andrzejuk

Review: Kazimierz Mikucki, *Tomizm w Polsce po II wojnie światowej*, Księgarnia Akademicka, Cracow 2015, pp. 366..... 267

Artur Andrzejuk

Review: Ryszard Polak, *Człowiek i moralność w myśli Jacka Woronieckiego OP. Filozoficzne podstawy katolickiej etyki wychowawczej i jej zasady*, Wydawnictwo „von borowiecky”, Warsaw-Radzymin 2017, pp. 566..... 275

..Artur Andrzejuk

Review: Paweł M. Świącki, *Teleologia poznania intelektualnego według Tomasza z Akwinu*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2015, pp. 216..... 279

Artur Andrzejuk

Biblical Thomism. [Review of Commentary in *Corpus Paulinum* Translations] 283

Jacek Grzybowski

Analytic and Thomism. Can potentials have acts? Around Michał Głowala Book *Możliwości i ich akty. Studium z tomizmu analitycznego* (Oficyna Wydawnicza ATUT, Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Breslau 2016, pp. 380)..... 293

Tomasz Pawlikowski

Review: *Logika Marcina Śmigleckiego. Wprowadzenie, przegląd zagadnień, antologia tekstów*, opracowali Roman Darowski SJ i Franciszek Bargieł SJ, Akademia Ignatianum w Krakowie, Wydawnictwo WAM, Cracow 2016, pp. 316..... 299

Michał Zembrzuski

Review: Aleksander Lisowski, *Transcendentalia jako przejawy aktu istnienia bytu w metafizyce św. Tomasza z Akwinu*, Iota Unum, Warsaw 2015, pp. 136..... 303

Michał Zembrzuski

Review: Edmund Morawiec, *Wybrane filozoficzne koncepcje rozumu ludzkiego i racjonalność*, Wydawnictwo Liber Libri, Warsaw 2014, pp 195..... 311

Michał Zembrzuski

Review: Piotr Roszak, Jörgen Vijgen, *Reading Sacred Scripture with Thomas Aquinas. Hermeneutical Tools, Theological Quaestiones And New Perspectives*, Brepols 2015, pp. 608..... 315

Natalia Herold
Review: Stanisław Gałkowski, *Długomyślność. Wprowadzenie do filozofii wychowania*,
Akademia Ignatianum w Krakowie, Wydawnictwo WAM, Cracow 2016, pp. 328..... 321

Controversy and Discussions

Mateusz Penczek
Some Polemical Remarks in Response to the Review of My Book *Wola i intelekt*
w filozofii Tomasza z Akwinu..... 331

Note about authors..... 345

Wpływ wcielenia Słowa na rozumienie wszechmocy Boga w ujęciu św. Tomasza z Akwinu

Słowa kluczowe: Bóg, Słowo Wcielone, św. Tomasz z Akwinu, wszechmoc, ograniczenie.

Zagadnienie wszechmocy Bożej¹ jest z pewnością jedną z podstawowych kwestii teologicznych, jak również stanowi zagadnienie filozoficzne obecne choćby w filozofii religii². Wszechmoc Boga jest atrybutem stanowiącym niejako podstawę niektórych przymiotów Boga³. To od

prawidłowego zrozumienia tej cechy zależy właściwe pojmowanie takich terminów jak: opatrność, zło, cierpienie czy miłosierdzie.

Według *Leksykonu pojęć teologicznych i kościelnych* wszechmoc jest przymiotem Bożym, wskazującym na nieskończono-

Mgr Karolina Ćwik, doktorantka w Katedrze Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

¹ O rozwoju koncepcji wszechmocny zob. M. Paluch, *Oswajanie wszechmocy. Droga do Tomaszowej interpretacji wszechmocy*, „Przegląd Tomistyczny”, 15 (2009), s. 263-279; G. van den Brink, *Almighty God: A Study of the Doctrine of Divine Omnipotence*, Kampen 1993, s. 43-115; J. L. Mackie, *Evil and Omnipotence*, „Mind” (64) 1955, s. 200-212; N. Everitt, *The Divine Attributes*, „Philosophy Compass” 5 (2010), s. 78-90; S. Hill, *Giving up Omnipotence*, „Canadian Journal of Philosophy”, (2014) 44.1, s. 97-117.

² O relacji wiary i rozumu w myśli Akwinaty, zob. I. Solecka-Karczewska, *Zgodność rozumu i wiary w „Summa theologiae” Tomasza z Akwinu*, „Rocznik Tomistyczny” 4 (2015), s. 145-161.

³ *Katechizm Kościoła Katolickiego* zauważa, że „Spośród wszystkich przymiotów Bożych Symbol wiary wymienia tylko wszechmoc Bożą; wyznanie jej ma wielkie znaczenie dla naszego życia. Wierzymy, że wszechmoc Boża jest *powszeczna*, ponieważ Bóg wszystko stworzył, wszystkim rządzi i wszystko może; jest *miłująca*, ponieważ Bóg jest naszym Ojcem; jest *tajemnicza*, ponieważ tylko wiara może ją znać, *gdy w słabości się doskonalili* (2 Kor 12,9)”. (KKK nr 268).

ność⁴ potęgi Stwórcy. Zazwyczaj przypisuje się ją Bogu Ojcu, jednocześnie wyznając, że inne Osoby Trójcy Świętej są także wszechmocne. Wszechmoc nie oznacza jednak, że Bóg może dokonać tego, co jest sprzecznie ontycznie (np. wykonać kwadratowe koło)⁵, albo tego, co się sprzeciwia innym przymiotom Bożym⁶.

Podjęty temat wymaga również wyjaśnienia, czym jest wcielenie według Ewangelii. Sformułowanie dogmatyczne, przyjęte na Soborze w Chalcedonie w 451 roku, oznacza przyjęcie ludzkiej natury przez Drugą Osobę Bożą⁷. Zwrócono tam uwagę na dwoistość natur i ostatecznie ustalono formułę mówiącą, na czym polega równoczesna jedność, a zarazem dwoistość Jezusa⁸. Ten sam Jezus, jest jednością dwóch natur „bez pomieszania i zmiany”, „bez podziału i rozłączenia”. Oznacza to, że unia hipostatyczna⁹ Słowa utrzymuje z ludzkością zmienność człowieczeństwa wewnątrz

tej samej osoby; człowieczeństwo nie zostaje wchłonięte przez bóstwo. „Bez pomieszania i zamiany” podkreśla fakt, że różnica natur trwa i zostają utrzymane własności każdej z nich. „Bez podziału i rozłączenia” wskazuje, że dwie natury nie są jedna obok drugiej, jak gdyby chodziło o różne istniejące przedmioty. To, co przynależy do każdej z natur, zostaje „uchronione”, zlewając się w jednej osobie (*prosopon*) i hipostazie (*hypostasis*)¹⁰.

Zagadnienie wszechmocy Boga implikuje brak zmiany¹¹, co pozornie może być trudne do pogodzenia z przyjęciem natury ludzkiej przez Drugą Osobę Bożą. Czy Bóg, który stał się człowiekiem, nadal jest wszechmogący, czy Jego moc została ograniczona przez ograniczoną naturę ludzką? Aby móc jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie, musimy bardziej szczegółowo przeanalizować zagadnienie wszechmocy, aby następnie skonfrontować je z zagadnieniem wcielenia.

⁴ O Tomaszowym rozumieniu nieskończoności, zob. J. Kaniewski, *Pojęcie nieskończoności w myśli św. Tomasza z Akwinu*, w: Św. Tomasz z Akwinu, *Kwestie dyskutowane o mocy Boga*, t. 1. (q. 1 i 2), tłum. zbiorowe pod red. M. Olszewskiego, M. Palucha, Kęty-Warszawa 2008, s. 346-355; W. Stróżewski, *Istnienie i sens*, Kraków 1994, s. 373-396.

⁵ Wszechmoc nie oznacza jednak, że Bóg może zrobić wszystko (np. wyrządzić zło). *Katechizm Kościoła Katolickiego* precyzuje: „Boża wszechmoc nie jest samowolna” (nr 271).

⁶ G. O' Collins, E. G. Farrugia, *Leksykon pojęć teologicznych i kościelnych z indeksem angielsko-polskim*, tłum. J. Ożóg, B. Zak, Kraków 2002, s. 397.

⁷ Zob. tamże, s. 414.

⁸ M. Starowieyski, *Sobory Kościoła Niepodzielonego. Część I – Dzieje*, Tarnów 1994, s. 76.

⁹ Wyrażenie „unia hipostatyczna” to inaczej „unia osobowa” czy „zjednoczenie w osobie”, oznaczające jedność integralnej natury Bożej oraz integralnej natury ludzkiej w jednej osobie Syna Bożego. Zob. J. Majewski, G. Strzelczyk, *Wprowadzenie do teologii dogmatycznej. Traktat o Jezusie Chrystusie*, Olsztyn 2005, s. 478.

¹⁰ J. Dupuis, *Wprowadzenie do chrystologii*, tłum. W. Zasiura, Kraków 1999, s. 120-121.

¹¹ Jako że Bóg zawiera w sobie pełnię istnienia, niczego nie nabywa. Jest On czystym aktem (bez możliwości biernej), dlatego też jest niezmienny. Zob. *S. th.* I, q. 9, a. 1.

Wszechmoc jako zdolność realizowania wszystkich możliwych stanów rzeczy

Atrybut wszechmocy możemy rozpatrywać na trzech płaszczyznach. Pierwsza to powszechne panowanie nad wszystkimi bytami. Boga widzimy wtedy jako suwerena panującego nad całym uniwersum. Drugie ujęcie oznacza zdolność stwarzania i podtrzymywania świata w istnieniu. Bóg wtedy jest zarówno władcą, jak i wewnętrzną przyczyną stworzonego porządku. Trzecie ujęcie wydaje się najbardziej powszechne, jest to zdolność do zrealizowania wszystkich możliwych stanów rzeczy. Bóg w tym ujęciu ma nieskończoną moc stwarzania¹².

To trzecie ujęcie – podkreślające wszechmoc (*omnipotentia*) Boga jako nieograniczoną zdolność realizowania wszystkich możliwych stanów rzeczy¹³ – jest najbliższe św. Tomaszowi z Akwinu, który w sposób dogłębny starał się zrozumieć Boga, zarówno z perspektywy teologicznej, jak i filozoficznej.

Główne dzieło, które cechuje dojrzała analiza, a które jest zarazem poświęcone

zagadnieniu mocy Bożej, to *Kwestie dyskutowane o mocy Boga*¹⁴. Rozważając to zagadnienie Akwinata stwierdza, że Bóg jest czystym aktem, dlatego też w najwyższym stopniu przysługuje Mu działanie oraz rozlewanie na inne byty swojego podobieństwa, co więcej, moc czynna przysługuje Mu w stopniu najwyższym¹⁵, „Bóg zaś działa bezpośrednio przez swoją istotę”¹⁶. Z tego cytatu wynika, że Bóg, będąc czystym aktem, posiada moc w stopniu najwyższym, co sugeruje, że moc ta nie jest niczym ograniczona¹⁷, a to zostanie dowiedzione w kolejnym artykule dzieła Akwinaty. Tomasz termin ten odnosi do Boga wyjaśniając, że nieskończoność oznacza coś, co nie ma kresu¹⁸. Jako że Bóg jest czystym istnieniem, bytem nieograniczonym, to również „Jego władza jest nieskończona”¹⁹.

Aby należycie zrozumieć, czym jest nieograniczona moc Boga, musimy zauważyć, że jedynym ograniczeniem wszechmocy Boga jest zasada nie-

¹² M. Paluch, *Wstęp do Kwestii 1*, w: Św. Tomasz z Akwinu, *Kwestie dyskutowane o mocy Boga*, t. 1, dz. cyt., s. 20-21.

¹³ Tamże, s. 21.

¹⁴ „Potentia – significat id quo est principium, non autem relationem eius. Potentia creaturae duplex, scilicet ad esse, et ad agere: prima se tenet ex parte materialae, secunda vero ex parte formale”. „Możliwość – oznacza to, co jest pryncypium, nie zaś jej relacją. Dwojaka [jest] możliwość w stworzeniu, to jest [odnosząca się] do bytowania oraz do działania: pierwsza pochodzi ze strony materii, druga zaś ze strony formy”. A. Andrzejuk, *Słownik terminów*, Warszawa–Londyn 1998, s. 229.

¹⁵ Zob. Św. Tomasz z Akwinu, *Kwestie dyskutowane o mocy Boga*, t. 1. (q. 1 i 2), dz. cyt., s. 65, q. 1, art. 1, co.

¹⁶ Tamże, s. 71, q. 1, art. 1, ad 11.

¹⁷ Akwinata nie pisze jeszcze o wszechmocy Bożej, co nastąpi w kwestii 7, a jedynie naprowadza nas na prawidłowe rozumienie terminu *potentia activa*.

¹⁸ Św. Tomasz z Akwinu, *Kwestie dyskutowane o mocy Boga*, t. 1. (q. 1 i 2), s. 83, q. 1, art. 2, co.

¹⁹ Tamże, s. 85, q. 1, art. 2, co.

sprzeczności²⁰. Znanе jest nam pytanie: „Czy Bóg może stworzyć kamień, którego nie mógłby podnieść?” które poniekąd sprowadza nasz dyskurs do absurdu, próbując udowodnić, że Bóg mógłby zaprzeczyć sam sobie²¹. Akwinata, niejako odpowiadając na to pytanie, pisze, że Bóg nie może działać wbrew sobie, gdyż nie kwestionuje ustanowionych przez siebie praw²². Nie znaczy to oczywiście, że Bóg działa z konieczności natury, a gdy coś działa z konieczności natury, nie wyznacza sobie celu działania, ponieważ ta zdolność jest cechą bytów działających samodzielnie²³.

W ostatnim artykule pierwszej kwestii Akwinata już wprost odnosi się do wszechmocy Boga, pisząc, że rozlewa się ona na to, co nie zawiera w sobie sprzeczności²⁴, co oznacza, że „Boga nazywamy wszechmocnym, gdyż może czynić wszystko, co jest możliwe samo w sobie”²⁵. To samo zagadnienie Tomasz porusza w *Summa theologiae*, gdzie zauważa, że „możność – moc, odnosi się zawsze do tego, co możliwe. Bóg, więc może wszystko, co możliwe i od tego nosi miano: wszechmogący”²⁶.

Kolejne rozważania Akwinaty skupiają się na możliwości (oraz sposobie)

²⁰ To zagadnienie Akwinata porusza również w *Summa theologiae*, gdzie pisze: „Wszystko, co nie zawiera w sobie sprzeczności, należy do możliwego, odnośnie do którego Bóg zwie się wszechmogący. Natomiast wszystko, co zawiera w sobie sprzeczność, wyłącza się spod wszechpotęgi Bożej, bo nie może ziszczyć w sobie pojęcia możliwego. Stąd też stosowniej jest o tym mówić, że nie może być urzeczywistnione, niż że Bóg tego nie może urzeczywistnić”. *S. th.* I, q. 25, a. 3, co. Warto w tym miejscu wspomnieć o Piotrze Damianie, który zupełnie inaczej niż Tomasz podchodził do kwestii wszechmocy Boga. Damiani jako pierwszy średniowieczny teolog połączył kwestię przywrócenia dziewictwa z problemem mocy Boga wobec wydarzeń z przeszłości. Był on zdania, że Bóg, będący istotą wszechmocną, nie może być związany prawami logiki. Filozof ten zauważył, że: „moc Boża często obala zbrojne syllogizmy i podstępny dialektyków oraz podważa argumenty wszystkich filozofów, uznawane przez nich za konieczne i nieuniknione”. Zob. Piotr Damiani, *O wszechmocy Bożej*, tłum. i oprac. I. Radziejowska, wstęp M. Olszewski, „Ad Fontes” t. 8, Kęty 2008, s. 79; K. Skwierczyński, *Apologia Najświętszej Marii Panny – czy Bóg może przywrócić kobiecie utracone dziewictwo?*, „Przegląd Historyczny” 100/3, (2009), s. 447-463; R. Kleszcz, *Logika, wszechmoc, Bóg*, „Filo-Sofija” 19 (2012/4), s. 37-52; E. Jung, Świat możliwy „versus” świat realny w koncepcjach średniowiecznych, *czyli o boskiej mocy „absoluta” i „ordinata”*, „Filo-Sofija”, 30 (2015/3), s. 68-71.

²¹ Zob. J. Wojtysiak, *The Paradox of the stone and two concepts of omnipotence*, „Filo-Sofija”, 30 (2015/3), s. 239-246; P. Łukowski, *Paradoksy*, Łódź 2006, s. 149; R. McInerney, *Aquinas on Divine Omnipotence*, w: Ch. Wenin (red.), *L’homme et son univers Au Moyen-Âge. Actes du 7ème Congrès international de philosophie médiévale (1982)*, Louvain-la-Neuve 1986, s. 440-444.

²² „Bóg nie może sprawić, aby twierdzenie i przeczenie były zarazem prawdziwe, ani uczynić czegoś zawierającego tego rodzaju niemożliwość. I mówi się, że nie może tego uczynić, nie z uwagi na słabość swojej mocy, ale ze względu na ułomność możliwego, które nie spełnia pojęcia tego, co możliwe. Dlatego niektórzy mówią, że Bóg może to uczynić, ale coś takiego nie może się stać”. Św. Tomasz z Akwinu, *Kwestie dyskutowane o mocy Boga*, t. 1. (q. 1 i 2), s. 109, q. 1, art. 3, co; Zob. *S. th.* I, q. 25, a. 4, ad 2.

²³ Św. Tomasz z Akwinu, *Kwestie dyskutowane o mocy Boga*, t. 1. (q. 1 i 2), dz. cyt. s. 145, q. 1, art. 5, co.

²⁴ Tamże, s. 183, q. 1, art. 7, co.

²⁵ Tamże.

²⁶ *S. th.* I, q. 25, a. 3, co: „Sed si quis recte consideret, cum potentia dicatur ad possibilita, cum Deus omnia posse dicitur, nihil rectius intelligitur quam quod possit omnia possibilita, et ob hoc omnipotens dicitur”.

rodzenia w Bogu²⁷, co jednoznacznie prowadzi nas do Drugiej Osoby Bożej. Tomasz wierny ustaleniom soborowym²⁸, stara się wyjaśnić status ontyczny Trójcy Świętej.

Prawdziwe działanie, które generuje realne relacje w Bogu, to Jego pojmowanie i chcenie. To z nich Akwinata wyprowadza relacje ojcostwa i synostwa: umysł Boży w akcie pojmowania, które nie różni się istotowo od Jego aktu istnienia, realizuje doskonale ojcostwo. Rodzi Słowo²⁹, w którym wypowiada się Jego pojmowanie, które jest tożsame z istnieniem, ponieważ Słowo nie jest

zewnętrzne wobec Niego, ale z Nim współistotne³⁰.

Syn, który jest Drugą Osobą Bożą, jest równy Bogu³¹, mając taką samą moc, jak Bóg Ojciec, co Tomasz tłumaczy słowami: „Tylko rzeczy nierówne nie mogą mieć jednej i liczbowo tej samej ilości. Jeśli zaś jest mowa o ilości w Bogu, to chodzi tylko o Jego istotę. Wynika z tego, że gdyby istniała jakaś nierówność między Osobami Boskimi, Osoby te nie miałyby już jednej istoty, i tak trzy Osoby wcale nie stanowiłyby jednego Boga, co jest niedopuszczalne; a więc musimy uznać równość Osób Boskich”³².

²⁷ Syn rodzi się w wieczności z Ojcem, ponieważ Ojciec nie rodzi Syna poprzez wolę, ale naturę, która jest odwiecznie doskonała, będąc niematerialna i niezłączona z ruchem. Działanie Ojca nie zawiera w sobie następstwa, dlatego też tak jak istnieje Ojciec, tak istnieje i Syn, który jest Mu współwieczny. Zob. *S. th.* I, q. 42, a. 2, co.

²⁸ Najważniejszym skutkiem zwołania Soboru Nicejskiego (325r.) było wyznaczenie wiary. Słowa *Credo*: „jednorodzony, to jest z istoty Ojca”, wyjaśniają, że jeśli Syn jest prawdziwym Synem, to musi być tej samej substancji, co Jego rodziciel. Termin „współistotny Ojcu” uzupełnia poprzednie twierdzenie „z istoty Ojca” od strony skutku: zrodzony jest współistotny rodzącemu. Syn ma tę samą substancję co Ojciec, jest Bogiem zupełnie tak samo jak On. Przynależy do tego samego poziomu bytu. Sobór pragnął bezpośrednio zdefiniować specyficzną tożsamość Ojca i Syna, która była wyjaśniona również w znaczeniu identyczności numerycznej, zważywszy argumentacje o niepodzielności substancji Bożej. Zob. T. D. Łukaszuk, *Ty jesteś Chrystus, Syn Boga Żywego. Dogmat chrystologiczny w ujęciu integralnym*, Kraków 2000, s. 232; B. Sesboüé, J. Wolinski, *Bóg zbawienia: tradycja, reguła i symbole wiary; ekonomia zbawienia; rozwój dogmatów trynitarnych i chrystologicznych*, tłum. P. Rak, Kraków 1999, s. 221. Na Soborze Konstantynopolińskim (381 r.) potwierdzono równość Trójcy Świętej oraz podkreślono zarówno człowieczeństwo, jak i bóstwo Chrystusa oraz Jego odwieczne istnienie. Określono ontologiczną strukturę człowieczeństwa Jezusa Chrystusa, podkreślając, że jest On zrodzony z Boga i z Maryi, a wcielenie dokonało się dzięki Duchowi Świętemu. Zob. *Wybrane zagadnienia z chrystologii*, tłum. ks. J. Bielecki, w: *Od wiary do teologii. Dokumenty Międzynarodowej Komisji Teologicznej 1969–1996*, red. J. Królikowski, Kraków 2000, s. 111–132; Cz. S. Bartnik, *Dogmatyka katolicka*, t. I, Lublin 2009, s. 792; J. Kulisz, A. Mostowska-Baliszewska, *Spór o Jezusa Chrystusa w ciągu dziejów*, Warszawa 1998, s. 144; A. Siemiankowski, *Proces hellenizacji chrześcijaństwa i problemy jego debellenizacji*, Wrocław 1996, s. 23.

²⁹ Zob. *S. th.* I, q. 27, a. 2, co; O Słowie Wcielonym zob. G. Emery, *The Trinitarian Theology of Saint Thomas Aquinas*, Oxford 2007, s. 176–218; H. Goris, *Theology and Theory of the Word in Aquinas. Understanding Augustine by Innovating Aristotle*, w: M. Dauphinaus, B. David, M. Levering, *Aquinas the Augustinian*, Washington 2007, s. 62–78.

³⁰ Zob. *S. th.* I, q. 42, a. 2, co; J. Kielbasa, *Rodzenie Słowa*, w: Św. Tomasz z Akwinu, *Kwestie dyskutowane o mocy Boga*, t. 4. (q. 7 i 8), tłum. zbiorowe pod red. M. Przanowskiego, J. Kielbasy, Kęty–Warszawa 2010, s. 342–343.

³¹ Zob. *S. th.* I, q. 41, a. 4.

³² *S. th.*, I, q. 41, a. 1, co.

Omówiwszy wszechmoc Boga oraz równość Syna wobec Ojca możemy podjąć temat wcielenia. Wcielenie, będące przyjęciem natury ludzkiej przez odwieczne Słowo, domaga się wyjaśnienia, które pozwoli nam odpowiedzieć na py-

tanie, czy przyjęcie natury ludzkiej przez Jezusa spowodowało przyjęcie słabości ciała. Jeśli tak, to Jezusa nie cechowała niczym nieograniczona moc, natomiast jeśli nie, to czy Jego cierpienie na krzyżu było cierpieniem prawdziwym.

Wcielenie Słowa jako pozorne ograniczenie wszechmocy Boga

Pierwszym zagadnieniem, nad którym pochyła się Akwinata, pisząc o tajemnicy Słowa Wcielonego³³, jest Jego stosowność (*convenientia*). Akwinata argumentuje ją w następujący sposób: „Jeśli bowiem przyjęcie natury ludzkiej ma na celu zbawienie ludzkości, a ostateczne zbawienie człowieka polega na tym, że dzięki swej części umysłowej osiąga pełnię przez kontemplację Pierwszej Prawdy, to trzeba było, by naturę ludzką przyjęło słowo, które pochodzi od Ojca dzięki emanacji umysłowej”³⁴. Akwinata tłumaczy również, że każdej rzeczy odpowiada czynność wynikająca z jej własnej natury, a ponieważ naturą Boga

jest dobro, więc wszystko, co należy do istoty dobra, odpowiada Bogu. Istotną cechą dobra jest udzielanie się innym. Dlatego też Najwyższe Dobro charakteryzuje udzielanie się stworzeniom w sposób najwyższy, a ponieważ Słowo, dusza i ciało, stało się jedną osobą, więc spełniło się najdoskonalsze połączenie z naturą stworzoną. Dlatego też wcielenie Boga było czymś stosownym³⁵.

Było ono również (względnie) konieczne³⁶ (dla naprawy rodzaju ludzkiego), mimo że Bóg, mając nieograniczoną moc, mógł to uczynić w inny sposób, ale ten wydawał się najbardziej odpowiedni do uleczenia ludzkości³⁷.

³³ *S. th.* III, q. 1-15.

³⁴ *Scg* IV, c. 42. „Nam, si assumptio naturae humanae ad salutem hominum ordinatur; ultima autem salus hominis est ut secundum intellectivam partem perficiatur contemplatione veritatis primae: oportuit per verbum, quod secundum emanationem intellectualem a patre procedit, humanam naturam assumi”. Cyt. za: Tomasz z Akwinu, *Summa contra Gentiles. Prawda wiary chrześcijańskiej*, t. 3, tłum. Z. Włodek, W. Zega, Poznań 2009, s. 186.

³⁵ *S. th.* III, q. 1, a. 1, co.

³⁶ Zob. M.-R. Hoogland C.P., *God, passion and power. Thomas Aquinas on Christ Crucified and the Almightyness of God*, Leuven 2003, s. 36.

³⁷ *S. th.* III, q. 1, a. 2, co. Zob. M. Zembrzuski, *Apologia stosowności wcielenia Słowa w „Summa contra Gentiles” św. Tomasza z Akwinu*, w: *Osoba a dzieło Jezusa z Nazareta z aspektu teologii a religionistyki*, pod red. A. Slodički, M. Slodički, Prešov 2011, s. 85-86.

Wcielenie Słowa dokonało się nie w naturze³⁸, ale w osobie³⁹, dlatego też w Jezusie dusza i ciało⁴⁰ były ze sobą zjednoczone⁴¹, co stanowi najdoskonalszą jedność⁴². Syn Boży przyjął prawdziwe ciało⁴³ oraz duszę⁴⁴, co według Akwinaty stanowi o wszechmocy Jezusa. Gdyby przyjmując ciało, Syn Boży nie przyjął duszy, oznaczałoby to, że Jego wcielenie nie miałyby mocy jej uzdrowienia, co stanowiłoby zaprzeczenie wszechmocy Jezusa⁴⁵.

Dusza Jezusa była pod każdym względem doskonała dzięki zaktualizowaniu wszystkich swoich możliwości. Przez własnie wiedzy w duszę Jezusa poznała ona wszystko to, co człowiek może poznać w świetle intelektu czynnego (czyli całości kształt nauk ludzkich), poznała rów-

nież całe objawienie Boże. Dusza Słowa Wcielonego poznawała pełniej i głębiej niż inne dusze⁴⁶.

Jednakże trzeba zaznaczyć, że zjednoczenie osobowe, które dokonało się w tajemnicy wcielenia, zachowało różnice natur, co oznacza, że każda z obu natur zachowała to, co jest jej właściwe. Jako że moc każdej rzeczy wynika z jej natury, wszechmoc jest następstwem natury Bożej⁴⁷, a ponieważ dusza *Verbum Incarnatum* jest stworzona, więc nie jest wszechmocna⁴⁸. Możemy z tego wnioskować, że Jezusa jako człowieka mógł cechować jakiś brak (rozumiany jako cierpienie czy odczuwanie bólu), co jest niemożliwe, kiedy mówimy o Nim jako Bogu. Wzajemna wymiana przymiotów (*communicatio idiomatum*⁴⁹) dzięki jed-

³⁸ Natura jest różnicą gatunkową, która tworzy formę jakiejś rzeczy, tj. określa gatunek. Wyrazu natura używamy na oznaczenie istoty lub tego, czym coś jest, czyli tego, co stanowi o odrębności gatunku. Z powyższych rozważań wynika, że zjednoczenie nie mogło dokonać się w naturze, ponieważ natura Boża jest niezmienna, a jako niezniszczalna nie może stać się czymś innym ani też nie może powstać z czegoś innego, jako nie mogąca się zrodzić. A skoro Boża natura nieskończenie przewyższa ludzką, nie może z nich powstać synteza, mogłaby pozostać jedynie sama natura Boża (przy połączeniu bowiem składników ginie postać jednego z nich, tak jak kropla wody ginie przy wpuszczeniu jej do miary wina). Chrystus nie byłby więc ani człowiekiem, ani Bogiem, ponieważ dodanie różnicy gatunkowej zmienia gatunek, podobnie jak dodanie jednostki zmienia liczbę. Zob. *S. th.* III, q. 2, a. 1, co.

³⁹ *S. th.* III, q. 2, a. 2, co: „Si ergo humana natura verbo Dei non unitur in persona, nullo modo ei unitur. Et sic totaliter tollitur incarnationis fides, quod est subruere totam fidem Christianam. Quia igitur verbum habet naturam humanam sibi unitam, non autem ad suam naturam divinam pertinentem consequens est quod unio sit facta in persona verbi, non autem in natura”.

⁴⁰ *S. th.* III, q. 5, a. 5, co.

⁴¹ *S. th.* III, q. 2, a. 5, co: „Pertinet autem ad rationem speciei humanae quod anima corpori unitur, non enim forma constituit speciem nisi per hoc quod sit actus materiae; et hoc est ad quod generatio terminatur, per quam natura speciem intendit. Unde necesse est dicere quod in Christo fuerit anima unita corpori, et contrarium est haereticum, utpote derogans veritati humanitatis Christi”.

⁴² *S. th.* III, q. 2, a. 9, co.

⁴³ *S. th.* III, q. 5, a. 1, co.

⁴⁴ *S. th.* III, q. 5, a. 3.

⁴⁵ *S. th.* III, q. 5, a. 3, co.

⁴⁶ *S. th.* III, q. 11, a. 1, co.

⁴⁷ *S. th.* III, q. 13, a. 1, co.

⁴⁸ *S. b.* III, q. 13, a. 1, s. c.

⁴⁹ W sposób całościowy i systematyczny o *communicatio idiomatum* pisze G. Strzelczyk, *Communicatio*

ności bóstwa i człowieczeństwa w jednej i tej samej Osobie wcielonego Syna Bożego oznacza, że przymioty przysługujące jednej naturze mogą być Mu przypisywane nawet wtedy, gdy mówi się o Nim w odniesieniu do drugiej natury, np. „Syn Boży umarł na krzyżu”. Ten sposób przypisywania przymiotów domaga się jednak pewnych rozróżnień, żeby nie doprowadzić do pomieszania dwóch natur. Oznacza to, że Syn Boży umarł na krzyżu nie jako Bóg⁵⁰.

Ma to również potwierdzenie, w słowach Akwinaty, kiedy ten pisze, że „wszechmoc przysługuje raczej samemu Słowu Bożemu niż duszy Chrystusa”, dlatego zdolność tę możemy rozpatrywać z różnych perspektyw. Kiedy bierzemy pod uwagę własną moc i naturę duszy Jezusa, wtedy ma ona z natury określoną relację w stosunku do własnego ciała i nie może zmieniać jego przyrodzonej struktury. Natomiast kiedy duszę tę rozpatrujemy jako narzędzie zjednoczone ze Słowem Bożym w Osobie, wtedy ma ona pełną władzę nad wszystkimi dyspozycjami własnego ciała. Skoro zdolność działania przypisuje-

my w sposób właściwy głównej przyczynie sprawczej, nie zaś narzędziu, wszechmoc taka przysługuje raczej samemu Słowu Bożemu niż duszy Jezusa⁵¹.

Bardzo ważną kwestią, w rozważaniu wszechmocy Słowa Wcielonego jest zagadnienie ewentualnej słabości, którą mogło przyjąć w momencie inkarnacji. Tomasz stwierdza, że „stosowne było to, że ciało przyjęte przez Syna Bożego, podlegało ludzkim słabościom i brakom”⁵². Gdyby było inaczej, cierpienie, którego doświadczał podczas męki, byłoby pozorne, a wtedy zadośćuczynienie za nasze grzechy nie byłoby prawdziwe. Dalej Akwinata pisze: „Nieuniknione braki ciała płynęły z Jego wolnej decyzji, tylko przyrodzone poruszenia woli, zmierzające z natury do unikania śmierci i uszkodzeń ciała, ulegały konieczności zewnętrznej”⁵³. Doznawał On bólu zarówno fizycznego, jak i psychicznego⁵⁴, ponieważ miał On ciało śmiertelne, które podlegało doznaniom, a dusza, w sposób analogiczny, również musiała podlegać cierpieniu⁵⁵. Widzimy więc, że słabości⁵⁶, których doświadczał Jezus by-

idiomatum. Propozycja systematyzacji, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 43 (2010) 2, s. 290-301. Zob. również T. G. Weinandy, *Czy Bóg cierpi*, tłum. J. Majewski, Poznań 2003, rozdział *Wcielenie i wymiana orzeczników*, s. 299-355.

⁵⁰ G. O'Collins, E. G. Farrugia, *Leksykon pojęć teologicznych i kościelnych z indeksem angielsko-polskim*, s. 54.

⁵¹ *S. th.* III, q. 13, a. 3, co.

⁵² *S. th.* III q. 14, a. 1, co.

⁵³ *S. th.* III, q. 14, a. 2, co.

⁵⁴ *S. th.* III, q. 15, a. 6, co: „Potuit autem anima Christi interius apprehendere aliquid ut nocivum, et quantum ad se, sicut passio et mors eius fuit, et quantum ad alios, sicut peccatum discipulorum, vel etiam Iudaeorum occidentium ipsum. Et ideo, sicut in Christo potuit esse verus dolor, ita in eo potuit esse vera tristitia, alio tamen modo quam in nobis est, secundum illa tria quae sunt assignata supra, cum communiter de Christi passione loqueremur”.

⁵⁵ *S. th.* III, q. 14, a. 4, co.

⁵⁶ *S. th.* III, q. 15, a. 5, co: „Corpus autem Christi laedi poterat, quia erat passibile et mortale, ut supra habitum est. Nec defuit ei sensus laesionis, cum anima Christi perfecte haberet omnes potentias

ły konieczne do naprawy rodzaju ludzkiego, co nie powodowało sprzeciwu Jego woli (J 4, 34; Mt 26, 39, 42, 44). Chrystus umarł z własnej woli⁵⁷, co

wskazuje, że nie mógł jednocześnie chcieć, aby jego wszechmoc została ograniczona, gdyż to świadczyłoby o sprzeczności.

Podsumowanie

Zagadnienie omnipotencji Boga może prowokować pewne trudności interpretacyjne, szczególnie w zestawieniu wszechmocy z faktem przyjęcia natury ludzkiej przez Drugą Osobę Bożą. Owe trudności rodzą następujące pytania: Czy Bóg, będący czystym aktem oraz bytem nieograniczonym, stawszy się człowiekiem, nadal jest wszechmogący, czy jego moc została ograniczona przez ograniczoną naturę ludzką? Czy przyjęcie natury ludzkiej przez Boga spowodowało przyjęcie słabości ciała oraz duszy? Jeśli odpowiedź byłaby twierdząca, to Jezusa nie cechowałaby niczym nieograniczona moc, gdyby zaś odpowiedź byłaby przecząca, to Jego cierpienie na krzyżu nie byłoby cierpieniem prawdziwym. Czy fakt, że wcielenie Słowa dokonało się nie w naturze, a w oso-

bie, nie oznacza, że każda z obu natur zachowała to, co jest jej właściwe?

W artykule została podjęta próba rekonstrukcji Tomaszowej odpowiedzi na te aporie, które zasadzały się na ukazaniu, że Syn Boży jest cierpiętlivy jako człowiek⁵⁸, natomiast jako Bóg jest On niezmienny⁵⁹. Jak napisał Thomas G. Weinandy: „Niecierpiętlivy cierpi”⁶⁰. Kenoza Boga nie spowodowała ograniczenia Jego wszechmocy (o czym mogą świadczyć, np. cuda), gdyż to by oznaczało, że Jezusowi jako Bogu czegoś brakuje – co prowadzi do sprzeczności. Co więcej, to współgranie działania Bożego i ludzkiego Jezusa, spowodowało, że działanie ludzkie uczestniczyło w mocy działania Bożego⁶¹.

Gdyby Syn Boży przez wcielenie utracił swoją „boskość”, Jego męka oraz śmierć nie spowodowałyby naprawy ro-

naturales. Unde nulli dubium debet esse quin in Christo fuerit verus dolor”.

⁵⁷ Rozważając kwestię, że Chrystus ma dwie wole: jedną Bożą, a drugą ludzką, Doktor Anielski potwierdza to stwierdzenie, odwołując się do Soboru Konstantynopolitańskiego III, który w sposób jasny i całościowy je rozważył. Pomocne dla Akwinaty są również słowa tegoż soboru, które podają wiązanie, że dwie wole w Chrystusie nie przeciwstawiają się sobie nawzajem, ale wola ludzka Syna Bożego jest poddana wszechmocy woli Bożej. Zob. *S. th.* III, q. 18, a. 6, co.

⁵⁸ O cierpieniu Jezusa, Jego świadomości oraz woli w czasie męki zob. F. Dreyfus, *Czy Jezus wiedział, że jest Bogiem*, tłum. R. Rubinkiewicz, Poznań 1995, s. 118-123.

⁵⁹ O niezmienności Boga zob. A. Gałąj, *Czy niezmiennosc Boga polega na absolutnym wykluczeniu zmian?*, „*Studia Philosophiae Christianae*” 45 (2009) 2, s. 25-49; G. Emery, *Niezmiennosc Boga miłości i problemy dyskursu o „cierpieniu Boga”*, w: *Święty Tomasz teolog. Wybór studiów*, pod red. M. Palucha, Warszawa-Kęty 2005, s. 381-419.

⁶⁰ T.G. Weinandy, *Czy Bóg cierpi*, s. 357.

⁶¹ *S. th.* III, q. 19, a. 1, ad 1. Zob. W. Dąbrowski, *Chrystologia św. Tomasza z Akwinu w świetle jego odpowiedzi na pytanie o motyw Wcielenia*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 32 (1994) 2, s. 248.

dzaju ludzkiego. Jezus jako człowiek cierpiał i doznawał bólu fizycznego⁶², co było wpisane w Jego misję zbawczą. Na-

tomiasz jako Boga cechowała Go niezmiennność i wszechmoc.

⁶² Zob. J. Szwarczyński, *Wcielenie zaprzeczeniem Bożego cierpienia?*, „Teologia w Polsce” 5 (2011) 1, s. 95-105.

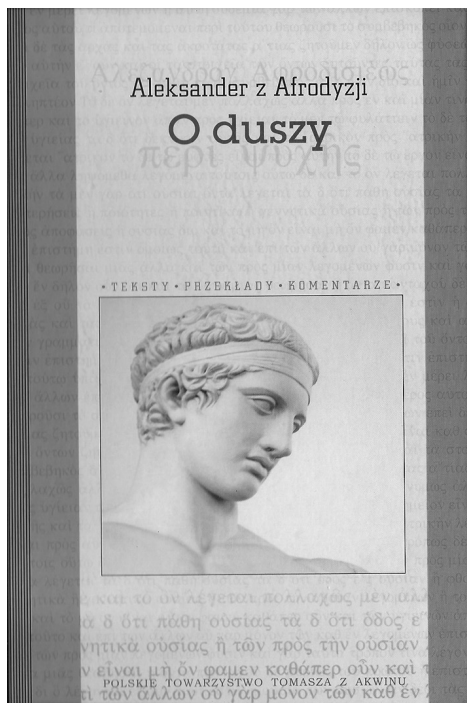
Influence of incarnation of the word of God on understanding God's omnipotence according to st. Thomas aquinas

Key words: God, The Word Incarnate, Saint Thomas Aquinas, Omnipotence, Limitless

The issue of the omnipotence of God can provoke some difficulties of interpretation, especially in comparison with the fact of omnipotence of human nature of the Second Person of the Divine. These difficulties raise the following question: if God, who is pure act and infinite being, having become man is still all-powerful, was His power limited by the limited human nature? Whether the adoption of human nature of Christ led to the adoption of weakness of the flesh and the soul? If the answer would be affirmative, then Christ is not limitless. If the answer is in the negative, His suffer-

ing on the cross, would not be real. Does the fact that the Incarnation of the Word took place not in the nature, but in the person does not mean that each of the two natures preserved what is proper?

The article is an attempt to reconstruct Thomas' response to these questions. This eminent thinker who in depth tried to understand God, both from a theological perspective and philosophical allowed integrally combine these apparent contradictions to simultaneously show strong arguments in favor of preserving the unity of God.

Aleksander z Afrodyzji

O duszy, przekład z języka greckiego Monika E. Komsta,

Lublin 2013, ss.281

Aleksander z Afrodyzji znany jest historykom filozofii starożytnej jako scholarcha Perypatu, popularyzator i komentator dzieł Arystotelesa, ale być może jest jeszcze bardziej znany jest historykom filozofii średniowiecznej, a nawet renesansowej, jako autor upowszechnionej przez Arabów koncepcji oddzielonego intelektu czynnego oraz inspirator tzw. aleksandrynizmu łacińskiego – materialistycznej koncepcji Boga. Otrzymujemy po raz pierwszy dwujęzyczną, polsko-grecką, wersję najbardziej znanego traktatu Aleksandra w znakomitym przekładzie Moniki Komsty.

Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu – www.ptta.pl

Nota o Autorach

Artur Andrzejuk – prof. dr hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW), na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej oraz Sekcją Historii Filozofii. Autor szeregu publikacji z zakresu filozofii i teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się problematyką uczuć, sprawności i cnót moralnych, relacji osobowych. Jest uczniem Profesora Mieczysława Gogacza.

Izabella Andrzejuk – dr, wykładowca w Wyższej Szkole Stosunków Międzynarodowych i Amerykanistyki oraz Wyższej Szkole Komunikowania Politologii i Stosunków Międzynarodowych. Wielokrotnie wygłaszała wykłady i referaty w Londynie na zaproszenie PUNO, IPAK-u oraz PON UJ (Polskiego Ośrodka Naukowego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Londynie). Jest autorką wielu artykułów o tematyce filozoficznej. Zainteresowania naukowe: historia filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska); filozofia, etyka, klasyczna teoria człowieka, filozoficzne podstawy mistyki. Napisała książkę pt. *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007).

Karolina Ćwik – mgr, magister teologii, doktorantka w Katedrze Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej UKSW. Przygotowuje rozprawę doktorską na temat filozoficznego rozumienia *Verbum Incarnatum* w tekstach św. Tomasza z Akwinu. Laureatka Nagrody im. Prof. Mieczysława Gogacza za pracę magisterską pt. *Przyrodzona i nadprzyrodzona wizja szczęścia w ujęciu św. Tomasza z Akwinu*, która powstała pod kierunkiem ks. dra hab. T. Stępnia. Jej zainteresowania naukowe skupiają się wokół metafizyki Akwinaty, relacji wiary i rozumu oraz etyki. Jest członkiem Stowarzyszenia Teologów Moralistów.

Kingsley C. Ekeocha – is a doctoral student of the John Paul II Catholic University of Lublin (KUL). He holds a bachelor's degree in philosophy and theology from the Pontifical Urban University Rome and a master's degree in philosophy from KUL. He is currently researching on realistic cognition with particular reference to the thoughts and works of Mieczysław A. Krąpiec.

Jacek Grzybowski – ks. dr hab., prof. UKSW. Adiunkt na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej UKSW i wykładowca na Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie. Autor książek i artykułów naukowych z dziedziny filozofii polityki, filozofii kultury i historii filozofii. W swoich pracach podejmuje problematykę filozoficznych inspiracji i źródeł współczesnych zagadnień kulturowych i cywilizacyjnych. Ostatnio opublikował: *Byt, tożsamość, naród. Próba wyjaśnienia formuły „tożsamość narodowa” w perspektywie metafizyki* (Kęty 2012); *Mysł filozoficznie – myśl politycznie! Analiza i ocena historycznokulturowych rąj filozofii polityki* (redakcja, Warszawa 2013); *Cosmological and philosophical world of Dante Alighieri. The Divine Comedy as a medieval vision of the universe* (Frankfurt am Main 2015);

Natalia Herold – mgr, absolwentka prawa i administracji na Uniwersytecie Gdańskim (lic.) i Uniwersytecie Warszawskim (mgr). Interesuje się filozofią klasyczną, a w niej szczególnie etyką i pedagogiką.

Richard Kalka – Ks. dr, Centre de Recherche Philosophique Saint Thomas d'Aquin (Paryż). Obronił rozprawę doktorską na temat statusu ontologicznego relacji międzyosobowych na Uniwersytecie Paryż IV Sorbona. Wykładał filozofię tomistyczną na Uniwersytecie Paryż XII (Creteil) w latach 1981-1985.

Marcin Karas – prof. dr hab., historyk filozofii - pracuje w Zakładzie Filozofii Polskiej Instytutu Filozofii UJ. Prowadzi badania z historii idei i z filozofii średniowiecznej, jest autorem ponad 180 publikacji. Ostatnio zajmuje się głównie kosmologią wczesnonowożytną i filozofią dziejów. Opublikował m. in. książki: *Koncepcja czasu w pismach Williama Ockhama* (Kraków 2003), *Natura i struktura wszechświata w kosmologii św. Tomasza z Akwinu* (Kraków 2007), a także prace: *Z dziejów Kościoła. Ciągłość i zmiana w Kościele rzymskokatolickim w XIX i XX wieku* (Sandomierz 2008), *Integryzm Bractwa Kapłańskiego św. Piusa X* (Kraków 2008), czy też *Historiozofia Teilharda de Chardin wobec tradycyjnej myśli chrześcijańskiej* (Kraków 2012), liczne artykuły (45) oraz przekłady (43).

Jakub Kośka – ks. mgr, absolwent Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku. Tytuł magistra uzyskał na Wydziale Teologicznym UMK w Toruniu. W 2013 r. skierowany na studia na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej UKSW w Warszawie. Obecnie doktorant w Katedrze Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej. Przygotowuje rozprawę,

w której analizuje dorobek prof. Wiktora Wąsika, ze szczególnym uwzględnieniem jego koncepcji historii filozofii polskiej, a także wpływu arystotelizmu na kształtowanie się polskiej myśli filozoficznej. Uczestniczy w konferencjach, publikował m.in. w „Ateneum Kapłańskim” i „Studiach Pelplińskich”.

Tomasz Pawlikowski – dr hab., prof. Wyższej Szkoły Edukacji Zdrowotnej i Nauk Społecznych w Łodzi, absolwent ATK, doktor UW. Autor czterech książek o tematyce filozoficznej. Ostatnią była monografia *Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu*, Wydawnictwo (Lublin 2013). Ponadto autor jednej książki historycznej, kilkudziesięciu artykułów naukowych, 127 haseł w Powszechnej Encyklopedii Filozofii i 32 w Encyklopedii Filozofii Polskiej, a także ponad 20 pomniejszych publikacji (hasła w Encyklopedii Katolickiej, Wielkiej Encyklopedii PWN, recenzje).

Mateusz Penczek – dr, absolwent psychologii i filozofii na Wydziale Filozoficznym UJ. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie filozofii uzyskał w 2010 r. na Wydziale Filozoficznym UJ na podstawie rozprawy „Wola i intelekt w filozofii Tomasza z Akwinu”. Adiunkt w Zakładzie Pedagogiki Specjalnej w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Ewa Agnieszka Pichola – mgr, absolwentka Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Obecnie doktorantka, kontynuuje badania w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przygotowuje rozprawę, w której analizuje dorobek Dietricha von Hildebranda z perspektywy obecności wątków modernistycznych w pismach niemieckiego fenomenologa. Interesuje się zagadnieniami z pogranicza metafizyki i psychologii, a dokładnie filozoficznych podstaw koncepcji psychologicznych i antropologicznych aspektów prawdy. Publikuje, uczestniczy w konferencjach, tłumaczy w j. angielskim.

Jan Pociąg – inż., magister teologii. Obronił rozprawę doktorską w Instytucie Filozofii UJ na temat związków filozofii ks. prof. Tadeusza Wojciechowskiego z odkryciami fizyki i biologii dwudziestego wieku (2017). Autor artykułu „Piotra Semenki próba odnowy filozofii klasycznej” (RT 5(2016)). Uczestnik X Międzynarodowego Kongresu Ontologicznego w San Sebastian (2012), gdzie wygłosił referat „The Wave-Corpuscle Duality of Matter and the Nature of the Universe”. Jego zainteresowania naukowe skupiają się wokół

aktualizacji tomizmu w oparciu o współczesny obraz świata opracowany przez nauki przyrodnicze. Jest członkiem Sodalicji Świętej Jadwigi Królowej.

Michał Zembrzuski – dr, adiunkt w Katedrze Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Pracę doktorską poświęcił tematyce zmysłów wewnętrznych w koncepcji św. Tomasza z Akwinu. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorią intelektu możliwościowego i czynnego. Jest współredaktorem książek w serii „Opera Philosophorum Medii Aevii”. W jej ramach w 2012 opublikował autorską monografię zatytułowaną: *Tomasz z Akwinu. Komentarz „O pamięci i przypominaniu”*.